

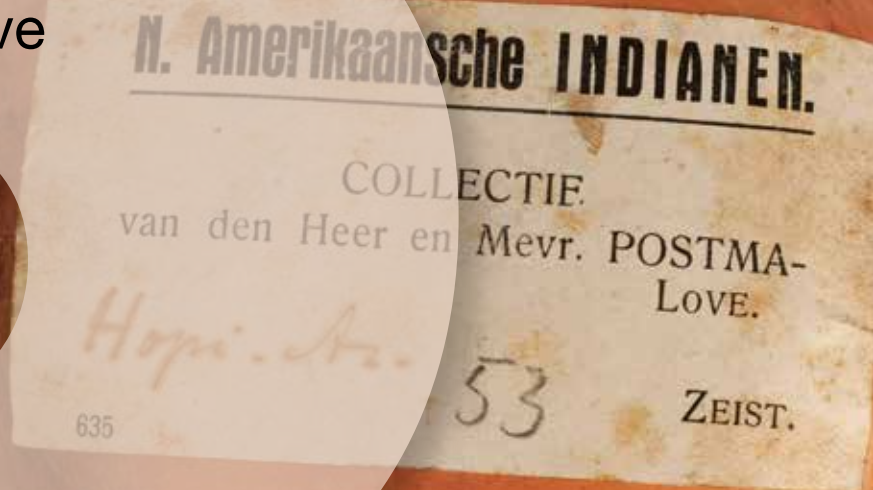
Seijst

Uitgave van het Zeister Historisch Genootschap

2022-I

**De laatste bewoners
van Veelzicht. Deel 2**

Hessel Postma en
Lura May Love

Van godsdienst- tot
lichamelijke oefening
De Paraplu Zeist

Seijst

*Bulletin ter bevordering van de kennis
van de geschiedenis van Zeist*

ISSN 1383-2867

Verschijnt 4x per jaar.

Jaargang 52 nummer 1. Maart 2022.

Drukwerk: Drukkerij Gregorius, Utrecht.

REDACTIECOMMISSIE

H. Beudeker, D. van de Kamp, mw. Fl. de Vrijer en mw. M. Wagenaar, redacteuren en J.P. van 't Sant, hoofdredacteur.

VORMGEVING

M. Slappendel

REDACTIEADRES

Postadres: Postbus 342, 3700 AH Zeist

E-mail: info@zhg.nl

BIJDRAGEN AUTEURS

Informatie over het aanleveren van kopij:
www.zhg.nl

LEDENADMINISTRATIE

Aanmeldingen van nieuwe donateurs en adreswijzigingen kunnen schriftelijk worden gemeld via Postbus 342, 3700 AH Zeist. Het kan ook via het e-mailadres: info@zhg.nl.

IBAN: NL95 INGB 0003 8403 83

WEBSITE

www.zhg.nl

Seijst
2022
1-2

Legaat of lijfrenteschenking:
ANBI-beschikking
nummer 55 537

De laatste bewoners van Veelzicht. Dl. 2 3

Het tweede deel van het verhaal over de dames Etta en Meta van Lynden van Veelzicht. 'Tante Annette' van kasteel Appeltern gaf het goede voorbeeld. De (klein)kinderen van 'grootmoeder Veelzicht' beleefden altijd veel plezier aan de 'logeaties'.

Hessel Postma en Lura May Love 10

De carrière van psychiater Postma bij Eikenstein, het Opvoedingsgesticht voor Meisjes. Hij en zijn vrouw verwierven een verzameling Indiaanse kunst, dankzij hun Amerikaanse (schoon)vader.

Van godsdienst- tot lichamelijke oefening 18

Om vergaderruimte te creëren bij Slot Zeist liet graaf Zinzendorf de Orangerie verbouwen. Deze nieuwe 'Gemeente Zaal' met de aangebouwde 'Stubes' werd later een gymnastiekzaal.

Van het bestuur / Jaarverslag ZHG 2021 24

De vaste rubrieken 'Van het bestuur' en 'Jaarverslag 2021' worden weer gecombineerd.

De laatste bewoners van Veelzicht

Deel 2

Huguette Mackay

In het eerste deel van dit artikel (Seijst 2021-IV) las u de geschiedenis van de buitenplaats 'Veelzicht' in Zeist en de laatste bewoners, de ongetrouwde dames Etta en Meta van Lynden.

Ze waren zeer betrokken bij het dorp, maar vooral bij hun families. Het leven op Veelzicht werd beschreven. Hieronder volgt deel 2.

**Jacqueline van
Lynden-van Hasselt in
haar salon.**

ALLE ILLUSTRATIES AFKOM-
STIG UIT DE COLLECTIE VAN
DE AUTEUR

‘UITJES EN PRETJES’

Ook de zogeheten ‘pretjes’ [in *Appeltern*; zie deel 1] stonden min of meer vast: helpen in de wei, op bezoek bij de slagersfamilie Marijnen in Megen, de rentmeester Van der Zijp, dokter Van Weezel in Maasbommel, ‘een plattelandsgeneesheer van de echte soort’, de twee pachters in Borgharen, oudgedienden (koetsiers) van Appeltern die twee kleine boerderijen, de Broekschenhof, hadden gepacht, of naar het nonnenklooster (wat de kinderen eng vonden, maar niet durfden te zeggen). Zwemmen in en roeien op de Maas of spelen op de beugelbaan [beugelen: spel waarbij een zware houten bal met een soort schepje door een poortje, de ‘beugel’ moet worden gespeeld] in de tuin behoorden ook tot de ontspannende activiteiten. Een hoogtepunt was de verjaardag op 18 augustus van zowel Etta’s oudste zus Julie als van haar jongste zusje Meta. De grote trapleuning en de stoelen van de jarigen werden dan ‘versierd’ met groen, dat meestal nog nat was van dauw of regen, uit de tuin. De feestelijke dag werd altijd afgesloten met een ‘vuurwerk’: het branden van de teerton.

TANTE ANNETTE VAN APPELTERN

Etta had met haar oudtante Annette van Appeltern een bijzondere band en zij heeft haar tot haar laatste adem bijgestaan. Zij was een voorbeeld voor Etta: ‘een oprechte, godsdienstige vrouw, die leefde voor anderen: “een edelvrouw in de ware zin des woords” (...) Zij was klein

van gestalte, hoogst eenvoudig in kleding en smaak. Twee wollen japonnen, een zyden, die jaren lang duurden. Haar trotsch was de mooie shawl-long (nu nog in de eetkamer van Veelzicht te vinden). Zy ging nooit uit zonder handschoenen, in de week garen, ’s-Zondags glaze, zy sprak van myn “cabredleeren” [*cabretleer: geitenleer*] handschoenen, die lagen ’s-Zondagmorgens altijd klaar op haar groote kerkboek. De kerk werd nooit verzuimd (...)’ Zij hield niet van uitersten en ging dan ook niet mee met de religieuze beweging van het Réveil [*Wikipedia: Het Réveil (1815 - ca. 1865) was een internationale opleving (opwekking) van het gereformeerde denken en handelen in een deel van het 19-eeuwse Europa. In Nederland was Willem Bilderdijk de vader van het Réveil.*] die in het midden van de 19e eeuw

relatief veel aanhangers had, met name onder het adellijk deel van de bevolking.

DE APOTHEEK VAN APPELTERN

‘De Freule’, zoals tante Annette steeds genoemd werd, was de vraagbaak en de hulp van velen in Appeltern en omstreken. Zo schrijft Etta: ‘Zy had een groote provisiekamer waar alle mogelijke provisies waren, maar zy had ook een apotheek en dit was wyd en zyd bekend. Ik herinner my groote stopflessen waarin bloedzuigers. Dokter van Weezel verwachtte veel van dit middel en zond dan een huisgenoot van den patiënt of hy de bloedzuigers van de freule nog eens mocht hebben. (...) Tante had ook een middel om wonden te heelen (...) [en] een zekere roode pleister, meest voor jonge moeders

Etta en Meta voor de theekoepel (ca. 1920-1925.)

met zwerende borsten. Als er een kraamvrouw in het dorp was (...) werd er de eerste drie dagen op het Kasteel voor de kraamvrouw z.g.n. bierpap gekookt, dan drie dagen een melkkostje en ten slotte een kan met soep.' Ook konden zieken op zondag, alleen op die dag, een kannetje soep laten halen.

VERTREK VAN APPEL- TERN NAAR NEERBOSCH

Tante Annette bestierde Appeltern hoewel het formeel niet van haar was. Het behoorde toe aan de oudste zoon van haar 'meest geliefden broeder', aldus Etta. Haar grootste beproeving, en een heel groot onrecht in Etta's ogen, was dat zij rond 1866 Appeltern moest verlaten omdat de pas getrouwde neef samen met zijn jonge vrouw, een Brusselse schoonheid, Appeltern wilde betrekken. Het stel, door de familie Pakkie en Makkie genoemd, had elkaar ontmoet toen hij gezant was bij de zuiderburen. Naar verluidt was zij een onecht kind, verwekt door koning Leopold bij de dochter van een wasvrouw aan het Brusselse hof.¹

De tante van Appeltern kon niets anders doen dan berusten in haar lot. Haar neef stond immers in zijn recht. Maar een deel van de familie stond hier toch anders tegenover, volgens Etta, met name ook in hun relatie met de vrouw van de neef '(...) de vrouw die hij in de familie bracht en die een doorn in het oog was van vele andere familieleden.'

Aeneas Mackay (1872-1932) stelt zijn aanstaande bruid Hermina Clasina den Beer Poortugael (1874-1943) voor op Veelzicht (1 juni 1898). Zij trouwden op 2 maart 1899 in Den Haag. Links voor: Etta van Lynden. Meta van Lynden staat achter het aanstaande bruidspaar. Links van Hermina, Jacqueline van Lynden-van Hasselt, grootmoeder Veelzicht. Links en rechts op de foto Theodoor Mackay en Julie Mackay-van Lynden.

Er werd verhuisd naar Neerbosch, onder Nijmegen, waar zij huize Boschlust betrok. 'Voor haar was het een behelpen in dat wel vriendelyke maar kleine huis', aldus Etta. Dat 'kleine' moet dan wel gezien worden in vergelijking met Appeltern (waar het buiten Boschlust ooit stond, zou later een hele woonwijk verrijzen). Op Boschlust vond in 1868 de bruiloft plaats van haar petekind Julie van Lynden met Theodoor Mackay. '... een dag vol vreugde en zonneschyn ook voor haar', schrijft Etta. Een jaar later, in 1869, vlak voor de geboorte van Julie en Theodoors eerste kind, hun zoon Jan, is tante Annette in haar 75^e levensjaar op Boschlust overleden.

HET GASTVRIJE VEELZICHT

Net als Appeltern was Veelzicht een ruim en karaktervol huis dat heel veel gasten kon herbergen. Het was niet ongewoon dat er met twintig man om de grote eetkamertafel werd gezeten in de 'grote eetzaal met de drie ramen aan de straatzijde die door een deur was verbonden met de zitkamer'. Het gastenboek van Veelzicht spreekt boekdelen. Jaar in, jaar uit werd er gelogeerd, gedineerd en feestgevierd, waarbij de familie een centrale rol innam.

Elke zomer kwam Julie met, zoals ze het zelf noemde, 'ons aangroeiend troepje (...) weken soms maanden lang'. Haar zoon Rijn Mackay her-

80^e verjaardag Jacqueline van Lynden-van Hasselt (8 november 1902). Links van het midden de jarige. Naast haar zit haar oudste kleinzoon Jan Mackay, dik ingepakt in een rolstoel. Hij zal niet veel later overlijden.

innerde zich als volwassen man de jaarlijkse picknicks op de verjaardagen van zijn moeder en zijn tante Meta op 18 augustus, als ze met de 'Jan Pleizier' [tentwagen voor grote gezelschappen voor uitstapjes] erop uit trokken, de ritten met de paardentram en de bezoeken aan andere buitenplaatsen. En vooral de beuk in de tuin: 'Achter de vijver in den tuin was een grote bruine beuk van een voor onze toenmalige begrippen enormen omvang. Maar dat was niet het enig merkwaardige van die beuk. Veel merkwaardiger waren de vele zit- en ligplaatsen, die wij daarin ontdekten en waarvan wij dikwijls gebruik maakten om met toestemming van de tantes enkele maaltijden te nuttigen en daarna een dutje te doen. Als wij nergens te vinden waren, dan ging er al gauw een stem op: "ze zijn natuurlijk weer in de beuk"'.

Later toen het 'aangroeiend troepje' volwassen was geworden, kwamen zij met hun aanstaanden op Veelzicht en ter ere van hen werden dan 'aanzeggings-, verlovings- of ondertrouwdiners' gegeven. Als een familielid voor langere tijd naar het buitenland vertrok, of na lange tijd weer in het land was, was dat aanleiding voor een feestelijk samenzijn. Zolang Veelzicht bestond, bleven ze komen om er een paar dagen of zelfs enkele maanden te logeren, of gewoon voor een simpel 'noenmaal', met hun gezinnen. Zo hebben niet alleen Jacqueline van Lynden-Hasselts kinderen en kleinkinderen warme herinneringen aan Veelzicht, maar ook vrijwel al haar achterkleinkinderen.

Zelfs nadat Veelzicht gesplitst was in twee woningen, na het overlijden van de oude grootmoeder Jacqueline

in 1908, bleef het ruim genoeg voor uitgebreide logeerpartijen, zoete invallen en (familie)bijeenkomsten. Het linkerdeel van het huis (Utrechtseweg 141) werd vanaf 1910 bewoond door Etta en Meta. Het andere deel werd verhuurd.²

Na zo'n logeerpartij, die steevast 'logeatie' werd genoemd in het gastenboek, met haar drie jongere zussen in augustus 1915, en hun kinderjufvrouw Julia, verwoordde de toen bijna 16-jarige Clien, het oudste achterkleinkind haar 'Veelzichtgevoel' in een gedicht van maar liefst acht coupletten onder de titel 'Veelzichts heerlijkheden' Ook zij haalt de historische beuk aan waar haar oom Rijn zulke goede herinneringen aan bewaarde:

Om maar met Veelzichts eerste heerlijkheid te beginnen / Behoef ik mij niet lang te bezinnen / Natuurlijk is dit de bruine beuk / Daar boven in, is het zoo leuk!

Om te eindigen met: *Maar nu tot besluit, wij vonden het hier eenig leuk / Zoowel op het croquetveld, de schommel net als in de bruine beuk / En ik raad het ieder aan / Om maar eens gauw naar Veelzicht te gaan!!*

VERJAARDAGEN

En dan waren er nog de jaarlijks terugkerende verjaardagen van de bewoonsters van Veelzicht. Met name de kroonjaren werden extra gevierd. Op 7 november 1902 werd grootmoeder Jacqueline van Lynden-van

Hasselt in goede gezondheid tachtig jaar oud. Maar liefst 74 gasten hebben het gastenboek getekend. Op de foto die dag gemaakt, zit de oude grootmoeder zichtbaar trots tussen haar (schoon)kinderen, klein- en achterkleinkinderen in de tuin van Veelzicht, voor de theekoepel, het gezamenlijke cadeau van de familie (bij de sloop van Veelzicht is deze verhuisd naar het buiten Houdringe in De Bilt.) Haar verjaardag zal zeker overschaduwd zijn geweest door de ernstig zieke Jan, haar oudste kleinzoon. Hij zit op de foto dik ingepakt in een rolstoel naast haar en zal enkele weken later overlijden. Tien jaar daarvoor, toen zijn grootmoeder zeventig werd, had hij haar tijdens het diner op Veelzicht nog feestelijk toegezongen:

Weer is het feest in 't oude huis / Zoo schoon als nooit tevoren / De gastvrouw viert haar schoonste feest / Haar moet deez' dag bekoren! / Want wie als zij, is steeds bereid / In ander vreugd te deelen? / Tot harer eer dan ook mijn lied! / O prijst haar! Alle kelen!

Ook blikte hij toen terug op zijn begintijd op Veelzicht, toen hij daar als 11-jarige ging wonen:

Als ik terugdenk aan den dag / Toen vader mij, met blijden lach / 't was Meimaand toen / en zoet en zacht / Naar Zeist naar 't lieve Veelzicht bracht / Als ik gedenk aan d'eerste vreugd / Van de eerste toen gezette schreden / Deze is dit, wat mij meest verheugt / Het beden is als het verle-

Gouden bruiloft Julie en Theodoor Mackay-van Lynden (Zeist, 15 juli 1918). Links, naast het gouden paar (midden), zitten Julies zusters, Etta en Meta en haar broer Rijn van Lynden.

den! / En dank aan wie? Aan U alleen / Aan U althans 't allermeest / Gij, Grootmoeder, gij blijft en bleef / De-zelfde, die gij zijt geweest / Ja, steeds maar voor ons allen / Welks der liefde en hartelijkheid / Des trouwe zorg en vriendelijkheid, / O, blijft ons bij nog langen tijd!

HUWELIJKSJUBILEA

Toen Julie en Theodoor Mackay-van Lynden vijftig jaar waren getrouwd op 15 juli 1918 werd dit ook op Veelzicht gevierd. Op de statige foto zit het gouden bruidspaar in het midden, omringd door hun familie, waaronder hun veertien oudste kleinkinderen. De allerjongsten waren er toen niet bij (in totaal zouden zij 23 kleinkinderen krijgen.)

Ook hun zoon Constant Mackay en zijn vrouw Nelly Hoeufft vierden

hun huwelijksjubilea op Veelzicht. Voor hen nam het huis dan ook een heel bijzondere plaats in omdat zij door Etta's toedoen elkaar in Zeist in 1896 hadden ontmoet. Hun zilveren feest in 1923 was het laatste familiefeest dat met Etta werd gevierd op Veelzicht (Meta was eerder dat jaar overleden). Kort daarop is Etta verhuisd naar de Slotlaan, waar zij in 1928 is overleden. Het huis was voor haar alleen te groot geworden. Het bleef gelukkig nog wel in de familie omdat het daarna bewoond zou worden door haar neef Aeneas Mackay met zijn vrouw Hermina den Beer Portugael en hun vijf kinderen.

EINDE VAN VEELZICHT

In 1935 overleed Julie Mackay-van Lynden (haar man Theodoor, zussen en broer waren haar al voorgegaan). Anderhalf jaar daarvoor was zij van

Zilveren bruiloft van Constant (1870-1955) en Nelly Mackay-Hoeufft (1872-1933) die op Veelzicht werd gevierd (30 september 1923). Het gezelschap zit voor de theekoepeel die in de tuin van Veelzicht stond.

de Nieuwe Uitleg in Den Haag verhuisd naar de Lorenzlaan, Zeist om in de buurt te wonen van haar enige dochter Mary van den Helm-Mackay, die met haar gezin sinds 1927 aan het Broederplein woonde en het gezin van haar zoon Aeneas dat het oude Veelzicht had betrokken (Aeneas was daar in 1932 overleden). Julie had Veelzicht van haar moeder geërfd. Haar erfgenamen hebben het verkocht aan de gemeente.

POLITIEBUREAU

Aanvankelijk had de gemeente plannen om in het dubbelherenhuis het politiebureau onder te brengen. Vanaf 1905 was het gevestigd in de voormalige orangerie van de oude buitenplaats. Toen deze in 1937 afbrandde zijn enkele diensten enige tijd in Veelzicht geplaatst. Dit was echter van korte duur. Het huis werd in 1939 gesloopt en op de opengekomen plek verrees het nieuwe politiebureau, ontworpen door de architect N. Lansdorp. Het werd in 1941 in gebruik genomen. Het ontwerp volgde de gemeentelijke richtlijn dat de bouwtrant niet te veel mocht afwijken van de plaatselijke bestaande bebouwing. Met een beetje fantasie is Veelzicht dan ook terug te zien in de classicistische gevel van het ontwerp. Het bureau staat weliswaar op de plek waar ooit het huis van de schout in de 17^e eeuw stond, maar dan wel in een 20^e-eeuws jasje. Vijftig jaar later werd het uitgebreid. Aan de buitenplaats die ooit op deze plek lag, resten nu alleen nog maar herinneringen.

Literatuur en bronnen:

Zie de ZHG-site: www.zhg.nl/downloads.

Noten

1. Deze neef, Godert Willem graaf van Rechteren, heer van Appelttern (19 okt. 1841-9 mei 1902) was de zoon van Annette's oudste broer, Jacob Hendrik graaf van Rechteren. Hij trouwde op 2 januari 1867 in Londen met Augusta Isabella Alexandrine Janssens (16 juni 1844 - 20 juli 1919). Haar moeder, zo schrijft Aeneas Mackay in zijn *Herinneringen*, was Barbara Janssens, de dochter van de wasvrouw van koning Leopold II der Belgen. 'Deze dochter (...) trok door haar schoonheid de aandacht van de koning waaruit een verhouding

ontstond. Uit die verhouding werd (...) een meisje van uitzonderlijke schoonheid en distinctie geboren. Haar koninklijke houding trof de toenmalige gezant (...)'.

Het is echter niet aannemelijk dat Leopold II (1835-1909) de vader is geweest. Hij was toen negen jaar oud. Het zou eventueel wel zijn vader, Leopold I (1790-1865), kunnen zijn geweest.

2. Het andere deel (Maurikstraat 32/Utrechtseweg 69) werd aanvankelijk de locatie van de eerste openbare bibliotheek in het dorp. Later woonde eerst de familie Van der Mersch en later de familie Feldhaus van Ham er. De verbouwing kwam tot stand o.l.v. de architect J. Stuivinga. Andere ontwerpen van hem in Zeist zijn

onder meer: het gemeentehuis, het postkantoor en het Christelijk Lyceum.

Het gezin Van Lynden-van Hasselt waarin Etta en Meta werden geboren

[X = 'trouwt met', gevolgd door huwelijksplaats en -datum]

Ouders:

Jacqueline Maria van Hasselt (Arnhem 7 november 1822-Zeist 2 november 1908) X (Appeltern, 20 juni 1843) Constantijn Willem Ferdinand van Lynden (Nijmegen 29 december 1808-Zeist 3 juli 1876)

Kinderen:

1. Juliana Anna van Lynden (Appeltern 18 augustus 1844-Zeist 4 maart 1935) X (Neerbosch, 15 juli 1868) Theodoor Philip Mackay (Nijmegen 24 april 1840-Den Haag 29 november 1922), 9 kinderen (7 zonen, 2

dochters)

2. Cornelia Henrietta van Lynden (**Etta**) (Breda 5 november 1846-Zeist 19 augustus 1928)
3. Dirk Rijnhard Johan van Lynden (Den Bosch 18 april 1850-Den Haag 19 mei 1930) X (Garut, 14 juni 1888) Johanna Wilhelmina Jodoka Arendina von Schmidt auf Altenstadt (Cheribon 11 november 1866-Den Haag 14 mei 1944) (4 zonen)
4. Philippina Margaretha Sophia van Lynden (**Meta**) (Utrecht 18 augustus 1855-Zeist 18 april 1923)

Correcties bij deel 1 (Seijst 2021-IV):

Het jaartal in het bijschrift van de 'Tekening van Veelzicht in het gastenboek (1872)' moet 1892 zijn.

Bij de 'Bronnen' wordt de auteur 'J.J. Valkenburg-Mackay' genoemd. Dit moet zijn 'J.J. van Valkenburg-Mackay'.

Omslag gastenboek
Veelzicht.

Homoeopathie.

Sedert 15 Mei j.l. is te Utrecht *Achter Twijnstraat No. 30*, eene Inrichting geopend waar Dr. VAN ROYEN, des **Dinsdags** en **Vrijdags** van 11—12 uur **gratis** zitting houdt voor loopende patiënten.

N.B. Homoeopatische middelen zijn kosteloos te verkrijgen bij Jonkvr. VAN LIJNDEN op *Veelzicht*.

Henrietta en haar zuster Meta van Lynden geloofden in de werking van homeopathische middelen. Op Veelzicht bevond zich een uitgebreide apotheek die zij belangeloos beschikbaar stelden (advertentie Weekbode voor Zeist, Driebergen en omstreken, 23 juni 1900).

Hessel Postma en Lura May Love: psychiatrie, poëzie en Indiaanse potterie in Zeist

Hessel Postma (ca. 1930).

COLLECTIE HOVENS

Pieter Hovens

In november 1922 ontving het Rijks Ethnografisch Museum in Leiden [*nu: Museum Volkenkunde, onderdeel van het Nationaal Museum van Wereldculturen*] bijna 100 gebruiks- en siervoorwerpen die door Noord-Amerikaanse Indianen waren gemaakt. De schenking was afkomstig van dr. Hessel Postma en zijn echtgenote Lura May Love uit Zeist en werd in het inventarisboek bijgeschreven als serie 2043. Conservator Pieter Hovens stuitte in 1991 op de collectie die decennia lang was ingepakt gebleven. De stukken bleken goed bewaard en vooral een deel van het beschilderd aardwerk was van cultuurhistorisch en wetenschappelijk

belang. In het museumarchief bleek geen nadere informatie te vinden over de schenkers. Gemeentearchivaris Pierre Rhoen van Zeist kon echter enkele biografische basisgegevens verschaffen over het echtpaar Postma-Love dat van 1905-1948 in Zeist woonde en werkte en ook daar werd begraven. Op basis daarvan werd het onderzoek met tussenpozen voortgezet in archieven, bibliotheken en musea in Nederland en de Amerikaanse staten Ohio, New Mexico, Arizona en Colorado. In dit nummer van *Seijst* wordt het resultaat gepresenteerd dat vooral op de actieve jaren van het echtpaar in Zeist betrekking heeft.

HESSEL POSTMA

Op 5 april 1868 werd Hessel Postma in het Friese dorp Tzummarum geboren. Hij groeide op in een vrijzinnige Doopsgezinde omgeving. Geïnteresseerd in pedagogie volgde hij opleidingen voor leraar en psychotherapeut en werkte enkele jaren in Grijpskerk en Groningen. Van 1894-1903 studeerde hij geneeskunde in Groningen en specialiseerde hij zich in psychiatrie en neurologie. Op deze terreinen vervolgde hij zijn academische studies in Parijs en Amsterdam. Deze indrukwekkende opleiding leidde in 1905 tot zijn aanstelling door het Ministerie van Justitie als arts-psychiater aan het Rijksopvoedingsgesticht Eikenstein voor Meisjes¹ in Zeist, een betrekking die hij 33 jaar lang zou vervullen.

LURA MAY LOVE

Kort voor zijn aantreden in Zeist ontmoette Postma in Amsterdam de Amerikaanse Lura May Love. Het was liefde op het eerste gezicht voor beide mid-dertigers. Het stel reisde voor een kort kennismakingsbezoek naar Ohio. Daar was op 30 november 1870 Lura May Love geboren als dochter van de Episcopale dominee Nathaniel Barrett Coulson Love en Eliza Ginn. Na haar middelbare school begon Lura May haar studie talen, literatuur en muziek aan de Universiteit van Chicago. Soms zong zij voor kleine gezelschappen en ook droeg zij gedichten voor die haar vader en zij hadden geschre-

ven. Aan Findlay College gaf zij les in Latijn en Spaans voordat zij in 1905 de reis naar Europa maakte waar zij haar aanstaande echtgenoot ontmoette. Met de zegen van de Amerikaanse (schoon)ouders keerde het stel naar Nederland terug en trouwde op 23 november 1905. Zij vestigden zich in Zeist, eerst aan de Huydecoperweg 23A en later aan de Bos(ch)laan 25.

In Zeist kon Lura May Postma-Love zich concentreren op haar artistiek werk. Zij schreef gedichten en hield in Zeist en elders in het land voordrachten en literaire lezingen van en over eigen werk en dat van andere Amerikaanse auteurs, vooral van Edgar Allen Poe die zij bewonderde. Deze optredens werden goed ontvangen in de media die haar voordrachttechniek, verhaalopbouw

en analyses roemden. In 1925 publiceerde de uitgeverij van Johannes Ploegsma in Zeist een door haar geredigeerde bundel van haar vaders gedichten en vier jaar later de eigen

Lura May Love Postma
(ca. 1928).

COLLECTIE HOVENS

Eikenstein, Rijksopvoedingsgesticht
(circa 1908).

COLLECTIE ZHG

dichtbundel 'Along the Way'. Daarnaast componeerde zij cantates die in Amerika werden gepubliceerd.

HET RIJKSOPVOEDINGS- GESTICHT VOOR MEISJES

Deze instelling van het Ministerie van Justitie werd in 1905 aan de Utrechtseweg geopend op het terrein van de voormalige buitenplaats Eikenstein. Zij was bedoeld als heropvoedingsschool voor meisjes die veroordeeld waren voor lichte vergrijpen als wegloupedrag, vandalisme, winkeldiefstal, openbare

dronkenschap en zedelijk wangedrag. Zowel progressieve academici als politici waren van mening dat een tuchtschool op basis van een strikt regime en discipline betere kansen bood voor herintegratie van ontspoorde jeugdigen dan detentie in een gevangenis. De eerste directeur was Jacoba Snethlage en tijdens Postma's diensttijd werd in 1919 de als progressief bekend staande Margot C. Honcoop-Beekveld tot directeur van de instelling benoemd.

Postma was verantwoordelijk voor

het fysiek, psychologisch en gedragsonderzoek van de kinderen bij aankomst en een inschatting van hun vermogen tot resocialisatie op basis daarvan, hun sociale antecedenten en observaties over hun gedrag tijdens de introductiedagen. Afhankelijk van de uitkomst daarvan waren de meisjes op Eikenstein in leefgroepen ingedeeld met twee leidsters. Het dagprogramma bestond uit algemeen onderwijs, huishoudonderwijs, tuinieren (groenten en bloemen) en later ook discussiegroepen en therapeutisch spel. Omdat voor

Beschilderd waterkruikje (Hopi, Arizona) (ca. 1920) met Postma etiket.

COLLECTIE MUSEUM VOLKUNDE LEIDEN, INV.NR. RV 2043-22

leidsters geen opleidingen bestonden zette Postma een speciaal trainingsprogramma op waarbij werken en leren werden gecombineerd. Postma deed wetenschappelijk onderzoek binnen zijn eigen instelling en concludeerde dat afwijkend gedrag bij jongeren vooral werd veroorzaakt door sociale factoren in het gezin of de buurt en dat ontspoorde jeugd fysiek, psychologisch en sociaal gesterkt moesten worden om weer te kunnen functioneren. Hij ontwikkelde en bevorderde psychologische testen en interdisciplinaire analyse van individuele gevallen. Zijn kennis en visie droeg hij uit in artikelen en tijdens internationale conferenties (Parijs, Praag). Hij begeleidde het promotieonderzoek van Hanna Hillesum waarin werd aangetoond dat 50% van de meisjes van Eikenstein na terugkeer in de maatschappij zonder problemen functioneerden.

Postma trad tevens op als adviseur van andere jeugdinstellingen en gaf colleges in criminele psychologie aan de School voor Sociaal Werk in Amsterdam. Hij was voorzitter van de Vereniging van Justitieel Artsen, gerespecteerd lid van de Nederlandse Vereniging van Neurologie en Psychiatrie, en vervulde bestuursfuncties bij verschillende regionale en landelijke instellingen. Vanaf 1922 was hij mederedacteur van het wetenschappelijk tijdschrift 'Kinderstudie'. Om zijn bescheiden salaris aan te vullen deed hij advieswerk voor bedrijven en gemeenten, en had

hij een eigen psychiatrische praktijk aan huis. Ook adviseerde hij Jan Poppes (1866-1925) die in Zeist een schoolje had voor geestelijk gehandicapte kinderen. Lange tijd was hij ook controlerend geneesheer van de gemeente Zeist. Postma's promotie aan de Universiteit van Groningen in 1929 was een bekroning van zijn wetenschappelijk werk.

DE INDIAANSE HOBBY VAN DE POSTMA'S

Vanwege zijn baanbrekend werk in Zeist dat van landelijke betekenis was, stelde het Ministerie van Justitie Postma in staat om in 1910 een dienstreis naar Amerika te maken. Vergezeld door zijn echtgenote bezocht hij tijdens een 44-daags verblijf pedagogische en justitiële instellingen die een progressieve experimentele aanpak in praktijk brachten in onder andere New York, Boston, Philadelphia, Buffalo en

Toledo. Ook bezochten zij de ouders van mevrouw Postma in Perrysburg, Ohio. Daar leerde Postma zijn schoonvader beter kennen, zoals diens studie van de prehistorische Indiaanse culturen in de regio en de geschiedenis van contacten tussen Indianen en blanken. Die belangstelling leidde tot de publicatie van enkele artikelen, lidmaatschap van de Raad van Toezicht van de Ohio State Archaeological and Historical Society, en een kleine collectie Indiaanse voorwerpen uit de regio Ohio die hij had verzameld en deel uitmaakten van de inrichting bij hem thuis. Dat raakte mogelijk ook een sluimerende belangstelling bij Postma die net als zo veel Nederlandse jongens was opgegroeid met jeugdliteratuur waarin Indianen een prominente rol speelden.

In de herfst en winter van 1919-1920 ging Postma met zijn vrouw

**Platte schouderpot
met vogelmotief
van Nampeyo (Hopi,
Arizona) (ca. 1920).**

COLLECTIE MUSEUM VOL-
KENKUNDE LEIDEN, INV.
NR. RV 2043-2

**Platte kom met
vruchtbaarheidsmo-
tieven (vogelveren,
bladeren, wolken)
van Nampeyo (Hopi,
Arizona) (ca. 1920).**

COLLECTIE MUSEUM VOL-
KENKUNDE LEIDEN, INV.NR.
RV 2043-13

naar Amerika, zowel om jeugd-richtingen te bezoeken maar ook als verlate huwelijksreis. Hun belangrijkste privédoel was een bezoek aan de zuidwestelijke staten Arizona en New Mexico vanwege het spectaculaire landschap en de nationale parken, maar ook vanwege de vele Indianen die daar nog woonden en Postma's interesse hadden gewekt. Met de trein reisden zij naar het zuidwesten en verbleven enige tijd in Santa Fe, het bestuurscentrum van de staat New Mexico. Bezoeken werden gebracht aan het Museum

of New Mexico met haar collectie schilderijen van regionale schilders waarin Indianen een prominente rol speelden, en de School of American Research, een archeologisch onderzoeksinstituut, beiden gesticht door Edgar Lee Hewett. Ook gingen zij naar enkele opgravingsprojecten in de regio en eenmaal voerden de Indianen een traditionele dans op voor de Nederlandse bezoekers. Dit alles sterkte hun belangstelling voor de inheemse bevolking. Bij de Indiaanse school van Santa Fe deed Postma lichaamsmetingen bij Indi-

aanse jongeren, een uitvloeisel van zijn werk in Zeist.

Directeur Hewett van het museum en archeologische instituut bood de Postma's aan om hedendaags beschilderd aardewerk van vooraanstaande kunsthandwerkslieden naar Nederland te sturen als de stukken te zijner tijd in een museum zouden worden ondergebracht. Postma had hem toegezegd dat hij ervoor zorg zou dragen dat het aardewerk in de collectie van een Nederlands museum terecht zou komen. Hewett's instituut had immers een project voor het verbeteren van de technische en artistieke kwaliteit van het aardewerk. De Postma's stemden hiermee graag in en reisden verder naar Arizona waar zij met veel moeite het gebied van de Hopi Indianen in de Colorado Plateau woestijn bezochten en daar op eigen gelegenheid beschilderd aardewerk kochten dat naar Zeist werd verscheept. Zij slo-ten hun reis af in San Diego waar zij de Indiaanse collecties van het Museum of Man bezochten. Ook bezochten zij het echtpaar Love in Perrysburg waar de dominee zijn schoonzoon zijn collectie Indiaanse voorwerpen schonk. De Postma's keerden vervolgens naar Zeist terug, geheel onder de indruk van de overweldigende natuur en de Indiaanse volken en hun culturen.

In Zeist pakte de Postma's de zendingen met aardewerk en archeologica uit en stelden die tentoon in de woonkamer en de praktijkruimte.

Hoe de familie en vrienden en collega's van het gesticht Eikenstein reageerden op de 'Indiaanse hobby' is helaas niet bekend. Postma wilde graag in 1921 aan Hewett's opgravingen in Chaco Canyon deelnemen maar door werkdruk en ziekte van zijn vrouw ging dat tot zijn grote spijt niet door. Hij informeerde de Minister van Justitie over het resultaat van zijn bezoeken aan jeugdinstituten in Amerika en de gift van Indiaans sieraardewerk. In antwoord daarop kreeg hij te horen dat het Rijks Ethnographisch Museum de meest passende bestemming was. De Postma's lieten bij Ploegsma in Zeist etiketten drukken met hun namen en woonplaats en stuurden in november 1922 alle Indiaanse deelcollecties naar Leiden. De schenking werd ingeschreven als serie 2043, en telde 94 objecten. De 55 stukken beschilderd Indiaans aardewerk uit Arizona en New Mexico zijn in cultuurhistorisch en wetenschappelijk opzicht het meest belangrijk. Daarnaast bestaat de verzameling uit plm. 20 andere objecten uit deze regio, negen archeologische voorwerpen uit Ohio, en twee ivoren beeldjes uit Congo.

De schenking van de collectie aan het Leids museum betekende geenszins het einde van de belangstelling van de Postma's voor de Indianen van Noord Amerika. Zowel Postma als zijn vrouw bleven lid van verenigingen als het Museum of New Mexico en de Archaeological Society of New Mexico, beiden in Santa

Fe. Ten behoeve van deze laatste sponsorden de Postma's zelfs de verwerving van prehistorisch sieraardewerk afkomstig uit de Mexicaanse staat Chihuahua. Het gedicht 'Indian Prayer' van Lura May Love werd gepubliceerd in 'El Palacio', het (kunst)historisch tijdschrift van het museum in Santa Fe waarop het paar was geabonneerd. In 1930 werd Lura May Love ook lid van de Historical Society of New Mexico.

EPILOOG

In 1932 werd Postma voor zijn belangrijk onderzoeks-, therapeutisch en advieswerk in Zeist en Nederland, evenals voor de inbreng van Amerikaanse ervaringen op dat ge-

bied koninklijk onderscheiden met de Orde van Oranje-Nassau. Op 1 september 1938 ging Postma met pensioen. Nogmaals gingen de Postma's naar Amerika, nu alleen voor familiebezoek.

Op 23 oktober 1948 overleed Hessel Postma na 43 jaar in Zeist te hebben gewoond en gewerkt. Hij werd op de begraafplaats Zeister Bosrust bijgezet. Vertegenwoordigers van het Ministerie van Justitie en het Genootschap voor Psychiatrie en Neurologie loofden hem in hun herdenkingsredes voor zijn onvermoeibare inzet en toewijding voor zijn pupillen en patiënten. Door tussenkomst van het Koninklijk Huis

Waterpot met gestileerde motieven van regenwolken en vogels van Tonita Martinez Roybal (San Ildefonso Pueblo, New Mexico) (ca. 1920).

COLLECTIE MUSEUM VOLKSKUNDE LEIDEN, INV.NR. RV 2043-32

Schaal met gestileerde motieven van dieren en regenwolken van Maria en Julian Martinez (San Ildefonso Pueblo, New Mexico) (ca. 1919).

COLLECTIE MUSEUM VOLKENCUNDE LEIDEN, INV.NR. RV 2043-37

beheld Lura May Love het recht op een weduwenpensioen. In 1950-'51 verbleef zij enige tijd bij familie en vrienden in Amerika om zich daarna in Zuid-Frankrijk te vestigen waar zij op 3 april 1962 op 91-jarige leeftijd overleed. Overeenkomstig haar wens werd zij naast haar echtgenoot in Zeist begraven (zerk 196667). Een aantal van de Indiaanse kunstvoorwerpen uit de Postma-Love collectie maken sinds kort deel uit van de permanente opstelling in het Museum Volkenkunde in Leiden.

Noot

1. Van 1905-1908: Tuchtsschool voor meisjes (zie Flora de Vrijer, 'Eikenstein: Tuchtsschool, Rijksopvoedingsgesticht, Justitiële Jeugdinrichting' in *Seijst* 2020-III)

Bronnen

1. **Biografie Hessel Postma:**
 - 'Personeelsdossier Postma, Rijksopvoedingsgesticht Eikenstein, Zeist', in: *Utrechts Archief*, 20:845.
 - 'Personeelsdossier Hessel Postma, Ministerie van Justitie', *Nationaal Archief*, Den Haag.
 - F.S. Meyers, 'In Memoriam: Hessel Postma', in: *Mens en Maatschappij* (1949) 24, pp.1-3.
2. **Biografie Lura May Love:**
 - NN, 'Rev. Nathaniel Barrett Coulson Love', in: *Ohio History* (1919) 32, pp. 429-430.
 - Nathaniel Barrett Coulson, Lura May Love Postma (ed.), *Poems. Gleanings*, (Zeist 1925).

- Edgar Lee Hewett, 'Lura May Love', in: *El Palacio* (1926) 26, nr. 4, p. 85.

3. Rijksopvoedingsgesticht (Eikenstein) voor Meisjes:

- Hanna Hillesum, *Biographisch Onderzoek naar de Werking van het Rijksopvoedingsgesticht voor Meisjes*, dissertatie, (Amsterdam 1918).
- Hessel Postma, 'Het Rijksopvoedingsgesticht voor Meisjes te Zeist', in: *Tijdschrift voor het Armenwezen, Maatschappelijke Hulp en Kinderbescherming*, (1925), nr. 4, pp.498-499.
- Saskia M. Bultman, *Con-*

structing a Female Delinquent Self, dissertatie, (Nijmegen 2016).

- Flora de Vrijer, 'Eikenstein: Tuchtsschool, Rijksopvoedingsgesticht, Justitiële Jeugdinrichting', in: *Seijst* (2020), nr. 3, pp.79-86.

4. Indiaanse collectie Postma-Love:

- Archief Museum Volkenkunde, Leiden: Postma correspondentie.
- Pieter Hovens, Bruce Bernstein (red.), *North American Indian Art*, (Altenstadt/Leiden 2015), pp. 35, 164-181.

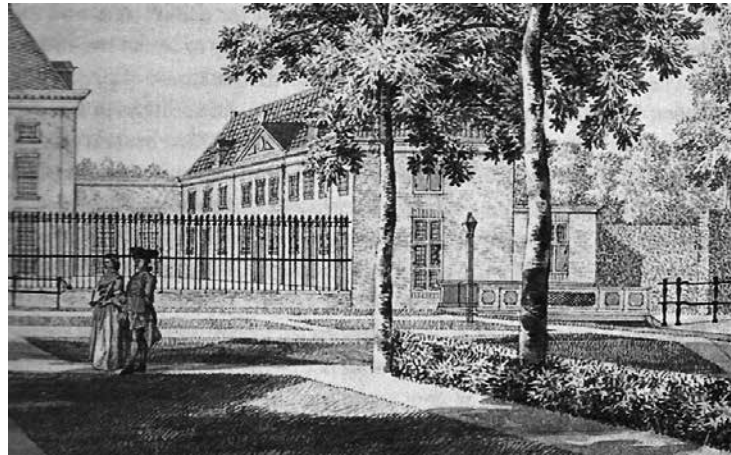
Het graf van de Postma's op begraafplaats Zeister Bosrust in Zeist. Tekst: HIER RUST / MIJN LIEVE MAN / DR. HESSEL POSTMA / GEBOREN 5 APRIL 1868 / OVERLEDEN 23 OCTOBER 1948. / LURA MAY LOVE POSTMA / OVERL. 3 APRIL 1962.

FOTO FLORA DE VRIJER

Van godsdienstoefeningen tot lichamelijke oefening

Slot Zeist, van voren gezien, met rechts achter de boom de twee 'Stubes'. Tekening van Johannes de Bosch (1754).

COLLECTIE ZHG

Leo Baauw

In 1745 wordt Slot Zeist door Cornelis Schellinger aangekocht om onderdak te verlenen aan de Hernhutters, een protestantse geloofsgemeenschap onder de bezielende begeleiding van graaf Ludwig von Zinzendorf. Maar ook om een plaats te hebben van waaruit deze graaf leiding kon geven aan zijn wereldwijde geloofsgemeenschap.

Op 12 mei t/m 14 juni 1746 wordt

op slot Zeist een wereldwijde Synode van de Broeder-Uniteit (de Hernhutters) gehouden. Grote bedrijvigheid op het anders zo stille Slot: 97 mannen (broeders) en 64 vrouwen (zusters) waren aanwezig. Belangrijke thema's over zending en organisatie komen aan de orde. Alle toespraken worden opgetekend en later als 'Zeister Reden' uitgegeven. Het Slot was niet echt geschikt als

'conferentie oord', het was te klein en niet altijd functioneel. Er wordt opdracht gegeven om een geschikte grote ruimte te creëren waar de vele godsdienstoefeningen gehouden kunnen worden.

De linkervleugel was slaapplek voor de Hernhutters en hier waren ook de keukens ondergebracht.

Op 25 april 1746 neemt Cornelis Schellinger met zijn familie intrek

in het hoofdgebouw en al eerder betrok Zinzendorf met zijn staf (de zgn. 'Pilger-gemeinde' van 26 leden en zijn familie) de rechtervleugel, met o.a. de voormalige Orangerie.

Deze vleugel nu kreeg op de begane grond de 'Gemeente Zaal'. Deze mat 60 bij 50 el [ca. 40 x 35 m]. Aan de zuidzijde van deze ruimte kreeg het orgel met 9 registers zijn plaats. De zusters en broeders zaten gescheiden: voorin de zusters en achterin de broeders. Er waren geen stoelen om op te zitten, maar houten banken. Als de nieuw gebouwde kerkzaal op het Zusterplein in 1768 in gebruik wordt genomen, is de Orangerie niet meer nodig.

Bijzonder is te vermelden, dat Zinzendorf in 1748 aan de buitenzijde van de Orangerie een tweetal kleine werkruimtes, 'Stubes', laat bouwen, waarvan een met een haardvuur. In deze ruimtes had hij zijn kantoor en archief en van daaruit kon hij zo de Gemeente Zaal betreden. De twee ruimtes worden tot 1780 als archief gebruikt en zijn dan volledig vol en worden 'geschoond' om ruimte te maken. Ook blijken ze niet meer bruikbaar vanwege optrekkend vocht en gebrek aan wasgelegenheden. Ze zijn brandgevaarlijk en de dakconstructie is slecht.

De Orangerie zal veel later als gymnastiekzaal worden ingericht, waarbij de uitspringende 'Stubes' worden gebruikt om de gymnastiektoestellen in op te slaan. Veel leerlingen kregen hier in de 20^e eeuw les, o.a. ook leerlingen van de Comenius-school.

Op bijgaande tekening van Johannes de Bosch uit 1754 zien we, achter een boom, de twee 'Stubes'. Deze ruimtes zijn tijdens de restauratie in 1960 afgebroken. Niets herinnert er meer aan de oude kerkzaal en/of gymnastiekruimte.

Literatuur

- * Aart de Groot, Paul Peucker (red.), *De Zeister Broedergemeente 1746-1996*, (Zutphen 1996)
- * J. Meerdink, *Johannes de Bosch, 1713-1784*, (Zeist 1979)
- * P. Peucker, *Journal of Moravian History*, (2012) 12, no.2
- * JH. Heimel, *De 19 Zeister tekeningen van Johannes de Bosch*, (Zeist 2019)

De mannen van de
Techniekclub in actie.

COLLECTIE GERT VERBEEK

Het ontstaan van De Paraplu Zeist

Gert Verbeek

In 1966 ontving de heer Karel Gelink, directeur van de W.A. van Lieflandschool in Zeist een verzoek van de Christelijk Sociaal Pedagogische Dienst Utrecht om 'avondverzorging' voor oudere, niet meer schoolgaande mensen met een verstandelijke beperking (destijds genaamd 'imbecielen') op te zetten in Zeist. Het doel was ontspanning bieden en tevens datgene dat op de dagscholen was aangeleerd te herhalen en uit te breiden, mede om de aanpassing in het dagelijks leven (o.a. in de werkplaats) te vergemakkelijken. Als

deelnemers komen in aanmerking zij die de dagschool hebben verlaten en thuis bij ouders of verzorgers in Zeist of omgeving wonen. Gekozen werd voor een instuif, eenmaal per maand, wat een succes bleek te zijn. Om aan de toenemende vraag te voldoen, werd na drie maanden al gekozen voor eenmaal per veertien dagen.

In 1969 werd dit project uitgekozen om te participeren in het landelijk experiment 'Avondverzorging geestelijk gehandicapten', met een jaarlijkse subsidie van f 10.000,-.

De activiteiten waren inmiddels uitgebreid tot drie groepen en er waren driemaal per week activiteiten.

In 1975 werd het Zeister project, inmiddels genaamd 'Stichting voor Aangepast Vormings- en ontwikkelingswerk' (Club Zeist) een zelfstandige stichting, gesubsidieerd door het Rijk, de Provincie Utrecht en de Gemeente Zeist. De activiteiten werden uitgebreid en bestonden inmiddels uit sport, kaart- en tafelspe- len, taal en rekenen, expressie, hand- denarbeid, handwerken, stijldansen, zwemmen en koken.

In september 1990 werd op initi- atief van de Gemeente Club Zeist samengevoegd met de avondverz- orging van oud-leerlingen van de openbare Choyschool, een school voor speciaal onderwijs aan moeilijk lerende kinderen. De nieuwe naam werd Stichting voor Gespecialiseerd Educatief en Recreatief Werk (De Paraplu Zeist). De Gemeente Zeist subsidieert alle activiteiten van De Paraplu.

Aanvankelijk vonden de activiteiten nog op twee locaties plaats, te we- ten in de W. A. van Lieflandschool aan de Slotlaan en De Meerklank aan de Laan van Eikenstein. Inmid- dels kunnen mensen deelnemen aan zestien recreatieve en educatieve ac- tiviteiten op dinsdag- en donderdag- avond van 19.00 tot 21.00 uur in de school voor speciaal onderwijs De Meerklank in Zeist. Bij De Paraplu

werken nu 35 vrijwilligers en nemen ruim 100 mensen deel aan de ver- schillende activiteiten.

Het uitgangspunt is na 56 jaar nog steeds dat de mensen met een ver- standelijke beperking iets leren en vaardigheden ontwikkelen die van pas kunnen komen. Daarnaast kan men echter ook recreatief bezig zijn, nieuwe contacten opdoen en vriend- schappen opbouwen!

Stella aan het werk bij de Creatieve groep.

COLLECTIE GERT VERBEEK

John in de groep Dansen en uitbeelden/ muzikaal creatief bewegen.

COLLECTIE GERT VERBEEK

Uit de collectie

Een zilveren Zeister plaquette

De plaquette van
Wienecke.

JanHein Heimel

Al geruime tijd is het Zeister Historisch Genootschap in het bezit van een bijzonder aandenken aan de goud- en zilverfabriek Gerritsen en Van Kempen aan de Karpervijver.

Het betreft een zilveren plaquette van 10 bij 15 cm, gemonteerd op een zwart stukje bakeliet, in de originele, blauwe, kartonnen doos.

Er is een frictiepers op afgebeeld te midden van allerlei producten van de fabriek zoals bestek, medailles, theepotten, schalen, e.d. Onder de pers is de naam te lezen van de ontwerper van dit kunstwerkje: J.C. Wienecke. De jaar- en keurmerken zijn de jaarletter X (1932), de Minervahelm B (keurkantoor Utrecht), de Leeuw I (zilveragehalte 1^e kwaliteit) en het meesterteken van Gerritsen en van Kempen (v K omsloten door een G). Boven aan de plaquette staat onder een kroon de naam: 'Koninklijke Fabriek van Gouden- en Zilveren Werken Gerritsen en Van Kempen Zeist' met direct daar onder het wapen van Zeist. In een artikel in de *Zeister Courant* van 24 februari 1932 valt te lezen dat bij de opening van de nieuwbouw van de firma aan de Karpervijver op 19 februari 1932 de genodigden een zilveren plaquette werd aangeboden naar 'modellé' van de heer Wienecke.

Johannes Cornelis Wienecke (1872-1945) werd geboren in Heiligenstadt (Thüringen), Duitsland. Zijn vader, Duitser van geboorte, was in 1856 Nederlander geworden en heeft als militair arts in Nederlands-Indië gediend. In 1900 trad Johannes Cornelis in dienst van de Rijksmunt te Utrecht als stempelsnijder. De bekende serie munten van koningin Wilhelmina met opgestoken haar is o.a. van zijn hand. Na een arbeidsconflict werd hij in 1921 bij de Munt eervol ontslagen met behoud van wachtgeld. Al eerder

ontwierp hij naast zijn werk bij de Munt ook voor anderen, met name particulieren. Opdrachten die geslagen werden bij Begeer. Na 1934 ontving hij ook van de Munt weer nieuwe opdrachten. Vanaf 1920 was hij ook actief bij de Nederlandsche Fabriek van Gouden- en Zilveren Werken Gerritsen en Van Kempen in Zeist. Van 1904 tot in 1923 woonde hij in Zeist; hierna verhuisde hij naar Bilthoven. Naast de penningen en plaquettes heeft Wienecke ook de tekstborden in de Pauw van Wieldrecht- en de Van de Pollbank in het Zeisterbos ontworpen.

In november 1940 werd hij lid van de NSB. Na de oorlog werd hij gedetineerd en overleed in kamp Apeldoorn op 8 november 1945. In 1948 werden zijn bezittingen vrijgegeven aan zijn erfgenamen. Hieronder was zijn plaquette- en penningverzameling van ongeveer 300 werken. De catalogus van zijn werk telt 468 ontwerpen.

Koninklijke Fabriek van Gouden- en Zilveren Werken Gerritsen en Van Kempen is een voortzetting van wat oorspronkelijk de firma J.A.A. Gerritsen was. Toen deze 'zilverfabriek' in Amsterdam geen ruimte had voor expansie vestigde de heer Gerritsen in 1904 zijn bedrijf in een voormalige fietsfabriek aan de Karpervijver in Zeist. De naam werd toen N.V. Nederlandsche Fabriek van Gouden en Zilveren Werken voorheen J.A.A. Gerritsen. In 1925 werd de heer A.E. van Kempen, tot dat moment directielid van de

grootste concurrent, mededirecteur. De naam van de firma werd gewijzigd in N.V. Nederlandsche Fabriek van Gouden- en Zilveren Werken Gerritsen en Van Kempen. Vanaf 1926 mocht het bedrijf het predicaat Koninklijk voeren. Op het voorterrein aan de Karpervijver verrees een nieuw gebouw dat in 1932 geopend werd. Na een fusie in 1960 werd een groot deel van de Zeister vestiging in 1970 verplaatst naar Voorschoten. In 1984 sloot de vestiging in Zeist geheel.

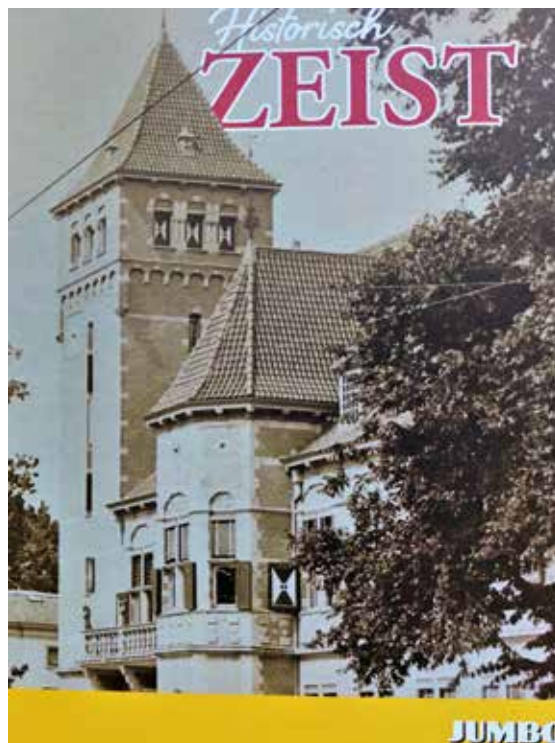
Van de hierboven beschreven plaquette is ook een bronzen versie verschenen, deze is zeldzamer dan de zilveren versie.

Literatuur

M.A. Pelsdonk (red.), e.a., *Johannes Cornelis Wienecke 1872-1945, medailleur en stempelsnijder*, (Herent, België 2017); in te zien in de studiezaal van Gemeentearchief Zeist.

Van het Bestuur / Jaarverslag 2021

Deze bijdrage van het bestuur bevat tevens een kort jaarverslag van 2021.

Het Jumbo-boek
– Historisch Zeist –

Algemeen

‘We proberen met elkaar nog even vol te houden en voor u allen wens ik u veel sterkte en gezondheid toe’. Dit schreef ik in het stukje *Van het Bestuur* in *Seijst 2021-IV*. De situatie nu (midden-januari 2022) is iets veranderd, nog minder mogelijkheden door een lockdown. De scholen zijn wel weer open maar verdere versoepeling zal nog uitblijven is de verwachting.

BESTUUR

Net zoals verleden jaar moet u het reguliere uitgebreide jaarverslag van de secretaris missen. De weinige activiteiten in 2021 zijn al in het laatste nummer van *Seijst* genoemd. Financieel gaat het wel goed (minder uitgaven!), alleen het aantal donateurs daalt nog steeds, met name door overlijden en verhuizingen. Gelukkig kon ons blad ‘tegen alle corona-verdrukking in’ normaal verschijnen. Dat gaf de redactie een goed gevoel en zorgde voor ex-

tra motivatie. Het 50-jarig bestaan van *Seijst* was de aanleiding voor de ‘special’ van nummer 2021-III. Inspirerend om de artikelen uit het verleden op te halen. We hopen dat u er ook genoeg aan beleefde.

JUMBO-BOEK – HISTORISCH ZEIST –

Een groot succes is dit boek te noemen. Succes voor Jumbo, voor de inwoners van Zeist en voor ons, het ZHG. Met een korte inleiding en 12 plaatjes per hoofdstuk wordt

in 30 hoofdstukken de geschiedenis of - laten we eerlijk zijn - stukjes geschiedenis van Zeist beschreven en getoond.

Het verzamelen van 360 verschillende plaatjes om het boek helemaal te kunnen vullen is een mooi, inspannend werk. Grote en kleine ruilacties zijn hiervoor opgezet. De reacties op dit boek zijn zonder uitzondering positief.

Met Willem de Bruin als eindredacteur hebben wij, Karen Veenland-Heineman, JanHein Heimeel en ondergetekende, en dankzij de hulp van anderen dit in zo'n 9 maanden voor elkaar gekregen. Maar ook hebben we dit kunnen doen omdat wij zo'n rijke collectie hebben, ongeveer drie kwart van de plaatjes komt uit onze eigen collectie.

REDACTIE SEIJST

Op onze oproep voor redacteurs is gelukkig een reactie gekomen, maar meerdere reacties zijn nog van harte welkom.

OPROEP REDACTEUREN

Wij zoeken nieuwe redacteurs voor ons blad Seijst: door verhuizingen uit Zeist verlaat Herman Beudeker ons per 1 april 2022 en op termijn onze hoofdredacteur Jan Peter van 't Sant. Misschien is het wat voor u om met elkaar ons 'paradepaardje' Seijst mede gestalte te geven? We zien uw reactie met spanning tegemoet, een gesprek hierover kan altijd!!

Ook graag een herhaling van de oproep:

AANMELDEN DE MONTÉ VER LOREN GESCHIEDENISPRIJS

Deze jaarlijkse prijs zal voor de derde keer uitgereikt worden in september 2022. Wij roepen u op de De Monté ver Loren Stichting te laten weten wie u nomineert voor de prijs. Stuur uw bijdrage (of meld uw voordracht) **vóór 1 maart 2022** aan de secretaris van de De Monté ver Loren Stichting, Postbus 70, 3700 AB Zeist of mail naar dmvl@zhg.nl. Iedereen kan de jury attenderen op geschikte inzendingen. De inzending kan een 'artikel' zijn met een wetenschappelijke inhoud, maar het kan bijvoorbeeld ook een scriptie van een scholier of student zijn, een film (of andere multimedia vorm),

of een gedicht, maar het moet wel over Zeist gaan en een historisch perspectief hebben.

Bestuursleden van het Zeister Historisch Genootschap en de De Monté ver Loren Stichting zijn uitgesloten van deelname.

Het kan zijn dat u het blad Seijst na 1 maart ontvangt, maar dan rekken we de tijdslimiet graag wat op!!

TEN SLOTTE

Ik wens u veel sterkte en gezondheid toe in dit nieuwe jaar 2022.

U kunt uw vragen, opmerkingen, suggesties via de e-mail stellen: info@zhg.nl of telefonisch 06 21 82 78 78

Namens het bestuur,

Flora de Vrijer, voorzitter

De redactie van het Jumbo-boek. V.l.n.r. Flora de Vrijer, Willem de Bruin, Karen Veenland-Heineman en JanHein Heimeel.

Inhoudsopgave Seijst 2021

Zeist in de (ballon)vaart der volkeren. Een korte geschiedenis van de Nederlandse (gas)ballonvaart en de rol van Zeist daarin.	Jan Peter van 't Sant	2021-I	blz	3
De Koppelsluis en zijn sluiswachters.	Kees Floor	2021-I	blz	14
Herinneringen aan de Prot. Chr. Kleuterschool 'Griffensteyn', 1946-1950.	Gerard B. van Delft	2021-I	blz	20
Uit de collectie: Laat niet, als dank ...	Karen Veenland-Heineman	2021-I	blz.	22
Van het Bestuur / Jaarverslag 2020.	Flora de Vrijer	2021-I	blz	24
Inhoudsopgave Seijst 2020.	-	2021-I	blz	26
De Zeister trein. De geschiedenis van het spoorvervoer tussen Utrecht, Bilthoven en Zeist.	Kees Kort	2021-II	blz	31
Juffrouw Annie en Kinderzorg.	Louise Eschauzier-van den Bosch	2021-II	blz	40
Reacties op 'Zeist in de (ballon)vaart der volkeren'.	Jan Peter van 't Sant	2021-II	blz.	47
Uit de collectie: De wijzers van de dorpstoren.	Karen Veenland-Heineman	2021-II	blz	50
Van het Bestuur.	Flora de Vrijer	2021-II	blz	54
Van het Bestuur.	Flora de Vrijer	2021-III	blz	58
Ten geleide.	Jan Peter van 't Sant	2021-III	blz	59
Men zij gewaarschuwd (Politiereglement 1826).	G.W. Kalis	2021-III	blz	60
De nachtwacht.	L. Visser	2021-III	blz	62
De Wasserij Burger te Zeist.	V.A.M. van der Burg	2021-III	blz	66
Zeist tussen 1880 en 1900.	F. Wels	2021-III	blz	70
"De Boom".	H.B. Arkes	2021-III	blz	74
Des morgens een klein glaasje brandewijn ...	R. Loenen	2021-III	blz	76
Herinneringen aan de Voorheuvcl.	Andy en Dolf Smith	2021-III	blz	78
De op- en neergang van de melkhandel in Zeist.	Cor Verboom sr.	2021-III	blz	83
Rudi Karl Albert Beeskow – redder van levens.	Rutger Loenen	2021-III	blz	89
Het sleutelmandje van mijn grootmoeder.	Louki F.E. Eschauzier-van den Bosch	2021-III	blz	94
De laatste bewoners van Veelzicht. Deel 1.	Huguette Mackay	2021-IV	blz	103
De Zeister Vaart en andere namen voor de Biltsche en Zeister Grift.	Kees Floor	2021-IV	blz	111

F.P. Zijlstra: een aannemer met oog voor geschiedenis.	Dick van de Kamp	2021-IV	blz 118
Uit de Collectie: 1960: Zeist in kleur.	Karen Veenland-Heineman	2021-IV	blz 120
De Monté ver Loren Geschiedenisprijs.	-	2021-IV	blz 124
Van het bestuur.	Flora de Vrijer	2021-IV	blz 126

